

SINT ANNAPAROCHIE, DE VAN HARENSKERK

Geschiedenis vooraf

Zoals algemeen bekend is het Bildt pas aan het einde van de Middeleeuwen in 1505 aan Friesland toegevoegd. In dat jaar besloot George van Saksen een overeenkomst ter afsluiting van de zeemonding van de Middellzee, die in die tijd helemaal tot Sneek het land in drong. Weliswaar waren voor die tijd de nodige dwarsdijken aangelegd, waardoor het 'opbillen' (het door getijdenstromingen ophogen van het land met vruchtbare klei) vergroot werd, maar door deze afsluiting kwam aan dit proces een einde. Zo ontstond in 1506 de jongste grietenij van Friesland, waarin zich op het snijpunt van wegen en dorpen Onze Lieve Vrouwe Parochie, Sint Annaparochie en Sint Jacobiparochie ontwikkelden. Nadat de nieuwe dorpjes eerst behoord hadden tot Westergo, werden zij later zelfstandig met eigen kerkjes, die echter zo bouwvallig waren dat de wijbisschop van Utrecht weigerde de wijding uit te voeren. In 1526 was de kerk in St. Anna zo bouwvallig dat Karel de Vijfde erin toestemde om een eenvoudig stenen kerkje met een toren te laten bouwen. Deze kerk heeft dienst gedaan tot 1682. Het huwelijk van Rembrandt van Rijn en Saskia van Uylenburgh in 1634 heeft dus in de oude kerk plaatsgevonden.

Bouwgeschiedenis van de kerk

Mede door de voorspoedige ontwikkeling van de hoofdplaats van de grietenij en door het feit dat in Vrouwenparochie in 1670 een nieuwe kerk was verrezen werd de roep om een nieuwe kerk in St. Anna steeds sterker. Met name de grietman Willen van Haren was een warm pleitbezorger. Met steun van Gedeputeerde Staten van Friesland werd besloten om voor 17536 caroliguldens een nieuwe kerk te bouwen. Het grondpatroon van de kerk was achtkantig. Dit was de favoriete bouwstijl van het protestantisme uit die dagen, waar juist het woord centraal moest staan. Wij zien ook her en der in het land kerken in deze bouwstijl verrijzen (Willemstad, Sappemeer, Wons, Beneden Leeuwen, Leidschendam, Leiden en Berlikum). Zo bent u vandaag te gast in een kerk, die aan de buitenkant een erg sobere indruk maakt, maar aan de binnenkant verrast door zijn rijke interieur.

Interieur van de kerk

Voordat we dit gaan beschrijven is het goed iets meer te zeggen over de man die zo zijn stempel op deze kerk heeft gedrukt dat zij zelfs zijn naam draagt nl. Willen van Haren (1626-1705). Hij was getrouwd met Elisabeth van Hemmema, uit de buurt afkomstig. De Van Harens stamden uit Z-Limburg, waar zijn grootvader een van de getrouwen van Willem van Oranje was. Na de dood van zijn vader, 1649, doorliep Willem snel de ambten in de republiek. Na de Raad van State en de Staten Generaal werd hij in 1652 tevens grietman van het Bildt, tot 1698. Of hij veel in zijn grietenij verbleef lijkt niet waarschijnlijk, gezien het grote aantal ambassadeposten, dat hij heeft bekleed. Het interieur van de kerk getuigt daar tevens van. Bij het betreden van de kerk valt allereerst de prachtige rijkgesneden kansel op, die zich tegen de zuidoostelijke kant bevindt. Centraal in de kerk bevindt zich het zeer solide kolommenvierkant met zware trek balken. Dit om de zware toren van de nodige steun te voorzien. Helaas belemmert dit massieve vierkant wel enigszins het zicht. Aan de andere kant geeft het wel de mogelijkheid om het grondpatroon van de kerk beter tot zijn recht te laten komen.

De kansel

St. Anna bezit een prachtige, rijk gesneden kansel, die rond 1700 de oude kansel uit de kerk van 1526 heeft vervangen. Rondom deze kansel, die als eerste bijzonderheid een rechtsdraaiende kanseltrap heeft, zijn nogal wat onduidelijkheden. Ten eerste betreft dat de maker. Die is onbekend. Voorts is ook de schenker van de kansel niet geheel te achterhalen. Bekend is wel een verhaal van Albertine Agnes, de douairière van de stadhouder die op Oranjewoud woonde. Na haar overlijden werd de erven de suggestie gedaan (sic!) haar nagedachtenis te eren met het oprichten van een kansel in de kerk van St. Anna. Of de erven hierop ingegaan zijn is niet zeker, feit is wel dat hier een pracht van een kunstwerk staat. De kansel rust op een rijk bewerkt voetstuk dat versierd met krulwerk en andere ornamenten uitloopt op symbolische maskers van de 4 evangelisten. De kuip wordt gedragen door grote gevleugelde kariatiden (Vrouwenfiguren). Op de panelen zijn de voorstellingen te zien van de **voorzichtigheid** (spiegel en slang), **hoop** (anker), **liefde** (kinderen), **geloof** (boek en olielamp) en **waakzaamheid** (haan, toorts en boek). Ook het klankbord is rijkversierd. In de opengewerkte kuif waren wapenschilden aangebracht, die zoals met alle wapenschilden is gebeurd in 1795 rigoureuus zijn weggekappt. Op de kanseltrap bevindt zich een afbeelding van een pelikaan, die met zijn eigen bloed zijn jongen voedt (metafoor voor de Christusfiguur). Op de andere paal staat de figuur van Mozes die de tien geboden voorhoudt, terwijl boven aan de trap een figuur met een trompet staat als boodschapper van het nieuwe rijk. Op het rugschot is een engel te zien, wiens vuist als baretknop moest dienen. Onder aan de kanselknop is ruimte uitgespaard voor een klein doopbekken. Het geheel van deze monumentale kansel is vervat in een ruime dooptuin die tot zelfs in het snijwerk toe getuigt van grote zorgvuldigheid en vakmanschap.

De herenbank

Recht tegenover de kansel bevindt zich de herenbank. Kerkelijk gezag en wereldlijk gezag kozen zo positie tegenover elkaar. Deze bank is al in 1686 tegen de noordmuur van de kerk geplaatst door Willem van Haren en zijn vrouw Elisabeth van Hemmema. Het is een overhuidde achterbank, een gesloten, maar niet overdekte voorbank en nog een kleine losse bank. Het pronkgestoelte heeft rug- en borstweringschotten, die rijk bewerkt zijn. De huid wordt gedragen door twee forse, getordeerde en door hulst met besjes omrankte zuilen met korintische kapitelen. Ook op deze bank is het wapen van de Van Harens-Van Hemmema tijdens de opstandjes in de patriottentijd blindgekapt geweest, maar later weer hersteld.

De van Harenskapel

Willem van Haren liet in 1686 tegen de noordzijde van de kerk een achzijdige grafkapel voor zichzelf en de zijnen bouwen. Het is een gebouwtje dat uitstekend past in het geheel van de kerk maar dat toch een iets andere sfeer ademt. Direct valt de monumentale ingang op tot de grafkapel. De dubbele eiken deuren hebben een ingang tot op de begraafkapel. De dubbele eiken deuren hebben een eenvoudige constructie. Maar in plaats van panelen vallen hier opengewerkt koper op. Dit koperwerk zou een geschenk zijn van koning Karel de elfde van Zweden onder wiens bewind Willem van Haren diplomatenwerk voor de Republiek uitvoerde. De kapitelen dragen een in elkaar grijpend rondboogfries van plantmotieven. In de vierkante benedenpanelen zijn tussen uitbundig krullend loofwerk thans blinde wapenschilden aangebracht. Deze waren natuurlijk vroeger voorzien van de wapens van de Van Harens en de Hemmema's.

Boven de deur staat 'In Morte Vita' (in de dood het leven). Allerlei symbolen voor de dood en vergankelijkheid, erfzonde, eeuwigheid, geloof, hoop en liefde completeren het geheel. De grafkapel is regelmatig achzijdig, waarvan de zijde met de toegangsdeur tegen de kerk aanligt.

Binnen wordt de ruimte overhuid door een achzijdig stergewelf van roodbruine steen met geprofileerde ribben van gele baksteen. Onder de vloer ligt een volgestorte grafkelder waarin vele leden van de familie Van Haren zijn bijgezet. Op de tekstlinten op de tekstplaat staat te lezen dat Van Haren en zijn vrouw deze grafkapel hebben gesticht met de toevoeging 'het aardse is ijdel, broos, niets'.

Het orgel

Het orgel is in 1727 geschonken door Willem van Haren (neef) en Rixt van Andree, eveneens grietman van het Bildt. Het oorspronkelijke instrument is gebouwd door Johan Michael Schwartzburg, een medewerker van de beroemde bouwer Christiaan Müller (bouwer van het orgel van de Grote Kerk te Leeuwarden). Schwartzburg heeft in Friesland ook de orgels van Wolvega, Morra, Burgwerd en de Waalse kerk in Leeuwarden voor zijn rekening genomen. Helaas is het instrument van Sint Anna in 1928 totaal leeggesloopt en voorzien van een nieuw pneumatisch binnenwerk. Hiermee was het oorspronkelijk instrument definitief verloren. De orgelkas is wel bewaard gebleven. Dat is ook het enige dat resteert van een indertijd monumentaal orgel.

Tenslotte

Tenslotte zij nog vermeld dat deze kerk in 1889 het toneel is geweest van een grote rel. Toen sprak Domela Nieuwenhuis in deze kerk een grote mensenmenigte toe, die van hem alles verwachtte voor een komende nieuwe meer sociale tijd. Zijn optreden in deze kerk werd door anderen heftig bekritiseerd en leidde tot een storm van verontwaardiging.

H. Oudhof
2006

Literatuur:

- Peter Karstkarel - Kerk Sint Annaparochie, Monument van de maand, mei 1990
- S. ten Hoeve - Friese preekstoelen, Leeuwarden 1980
- Friesch Dagblad, 19 - 11 - 1983
- Leeuwarder Courant, ongedateerd